

ІМЕННИКИ В ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

План

Іменник як частина мови

А) власні і загальні;

Б) істоти/неістоти;

В) рід іменників;

Г) число іменників;

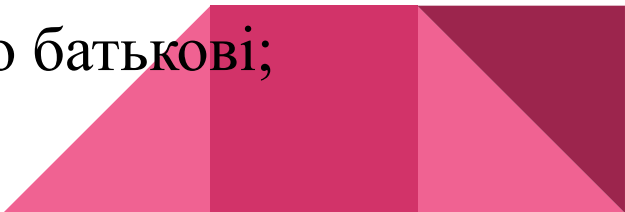
Ґ) відмінки іменників;

Д) відмінювання (особливості відмінювання іменників

II відміни чоловічого роду в родовому відмінку однини, кличного відмінка при звертанні);

Е) творення і відмінювання прізвищ, імен, по батькові;

Є) правопис складних іменників.

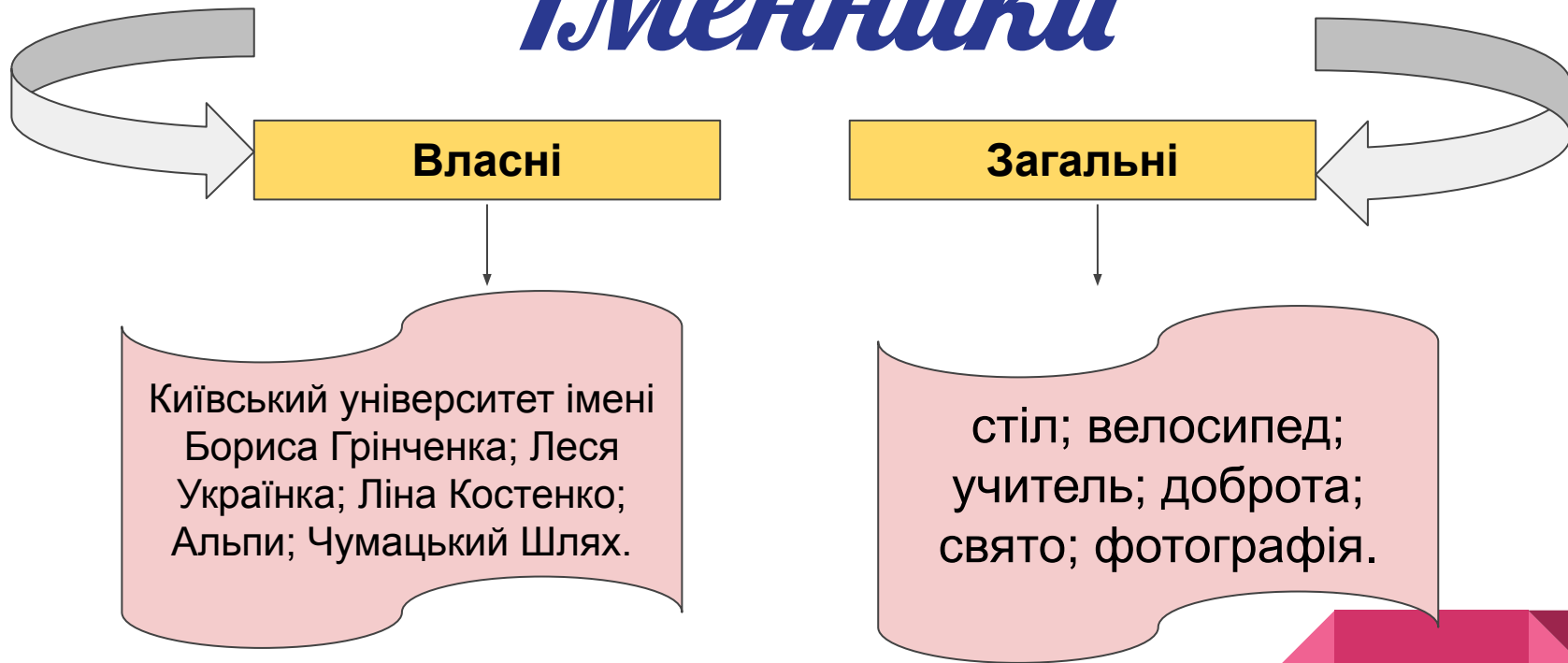
Іменник

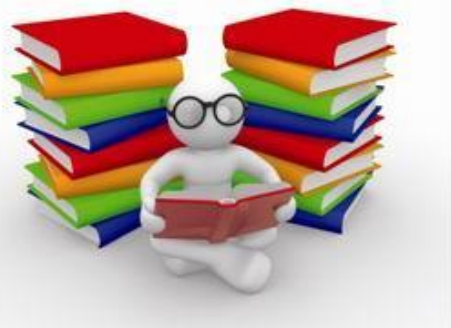
самостійна частина мови, що означає предметність, відповідає на питання *хто?* (до істот) і *що?* (до неістот), виконує синтаксичну функцію як головних членів речення (підмет, присудок), так і другорядних (додаток, означення, обставина).

Наприклад: *аудиторія, діловодство, людина, етикет, спогади, директор, перекладач, час, доброчесня*

Іменники

Практичний блок

Визначте, до якої групи групи за значенням належать наступні слова:

Відділ

гроші

книга

Онтаріо

жовта преса

“Дзеркало тижня”

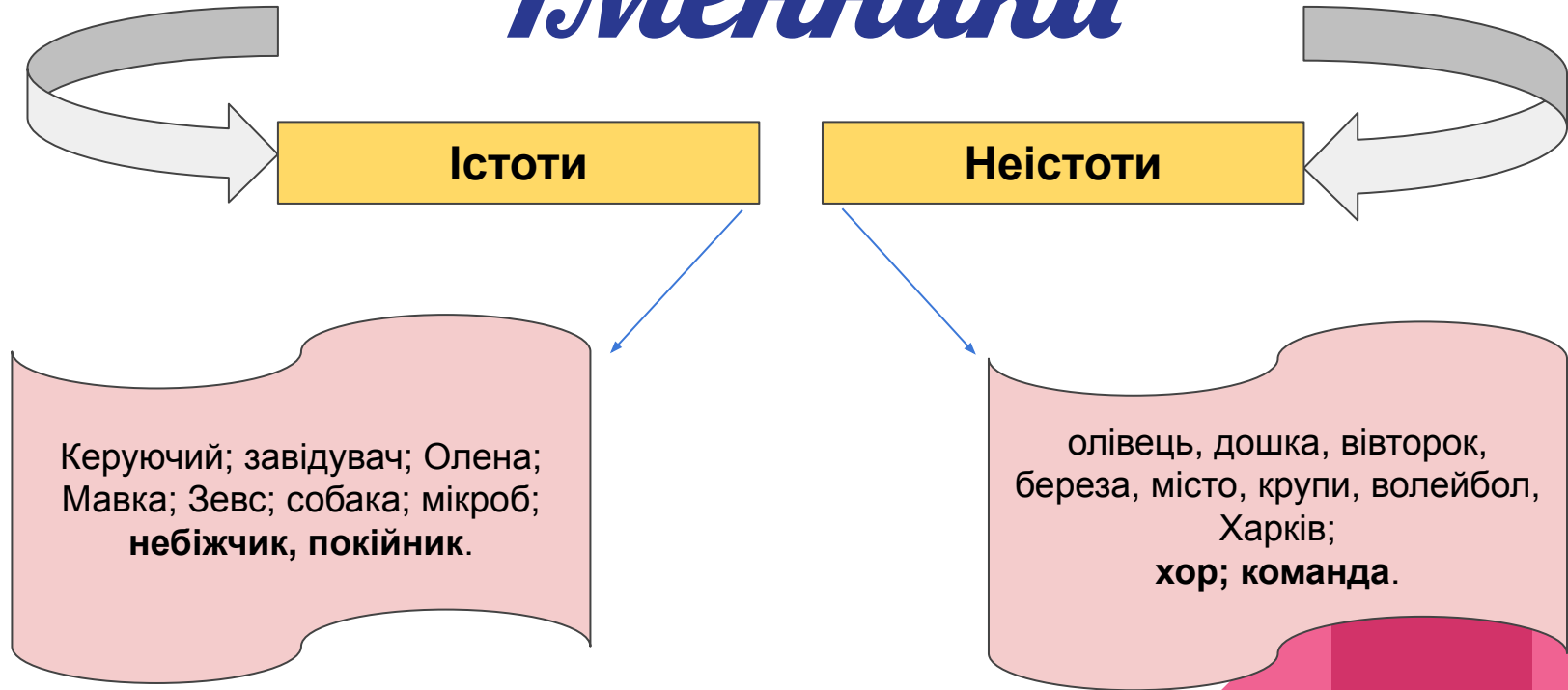

Мала Ведмедиця

велика ведмедиця

Іменники

Практичний блок

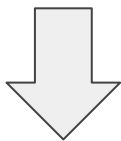
Визначте, до якої категорії (істоти чи неістоти) належать іменники:

стілець мрець збірна Полтавщина

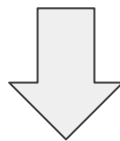
Перун веселка докторант

стажист перемога годинник.

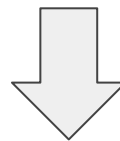
Рід іменників

Чоловічий
*акт, закон,
іспит*

Жіночий
*довідка, заявка,
квитанція*

Сердній
*підприємство,
обслуговування*

Подвійний (спільний)
*листоноша, ледащо,
сирота*

Рід незмінюваних іменників

а) назви осіб мають рід відповідно до статі: *цей барон, ця леді*;

б) назви тварин мають чоловічий рід: *цей какаду, цей шимпанзе*

(але якщо треба вказати на самку, назві надається значення жіночого роду: *ця какаду, ця шимпанзе*);

в) назви неістот мають середній рід: *це кашне, це комюніке, це меню, це алібі*;

г) власні назви мають рід відповідно до роду загальної назви: *ця Міссісіпі, це Гельсінкі, це Онтаріо*;

г) незмінювані складноскорочені слова мають рід відповідно до роду іменника, який входить до аббревіатури в називному відмінку: *цей НБУ, ця СБУ, ця НАДУ, це МЗС, це ТОВ*.

4. Іменники, що вживаються тільки в множині, за родами не розрізняються: *ці двері, ці ножиці, ці канікули, ці Карпати, ці Суми*.

Практичний блок

Визначте рід наступних слів:

мадам

Ж.р.

поні

ч.р.

журі

с.р.

Ай-Петрі

Ж.р.

Баку

с.р.

ЗАТ

с.р.

Туніс

с.р.

Ж.р.

ЖЕК

Ж.р.

ВАК

Ж.р.

адвокат

сп.р.

Число іменників

Однина

*етикет, лист,
правило,
Польща*

Множина

*докторанти,
конференції*

Лише однина:
Одеса; чай; краса.

Лише множина:
*Карпати; ворота,
дріжджі; шахи;
веселощі*

Практичний блок

Визначте число іменників у
наступних словосполученнях:

однина

однина

множина

однина

множина

множина

множина

однина

однина

однина

множина

множина

Відмінки іменників

Називний	Іван (хто?); книга (що?)
Родовий	Івана (кого?); книги (чого?)
Давальний	Івану/ Іванові (кому?); книзі (чому?)
Знахідний	Івана (кого?); книгу (що?)
Орудний	Іваном (ким?); книгою (чим?)
Місцевий	в/на Іванові (у кому?/ на кому?); у/на книзі (у чому?/ на чому?)
Кличний	Іване, -

Не змінюються за відмінками

1. Іншомовні слова, що закінчуються на голосний звук: *кіно, меню, кашне, ательє, конференсьє, радіо.*

Виняток: *пальто* (*пальта́, пальто́м, (у) пальті́*).

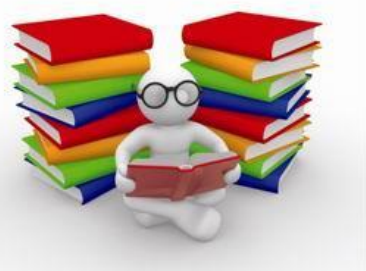
2. Жіночі прізвища на -о та приголосний: *Нечитайло, Чубач.*
3. Іншомовні прізвища на **-их, -ово-, -аго-, -е, -о, -і**: *Живаго, Черних.*
4. Більшість буквених аббревіатур: *НТР* (науково-технічна революція).
5. Деякі складноскорочені слова: *замдекана, завскладу.*
6. До невідмінюваних належать також жіночі імена, що закінчуються на твердий приголосний звук, крім губних: *Алі́с, Беатрі́с, Гудру́н, Долоре́с, Еді́т, Елізабе́т, Енн, Есте́р, Карме́н (але Ете́ль — Ете́лі, Ете́ллю; Ізабе́ль — Ізабе́лі, Ізабе́ллю; Зейна́б — Зейна́бі, Зейна́б'ю; Руф — Ру́фі, Ру́ф'ю), а також слова мада́м, міс, місі́с, фре́йлейн (але мадемуазе́ль — мадемуазе́лі і т. д.).*

Практичний блок

Визначте, у якому відмінку вжите слово та назвіть прямий відмінок кожного з них:

шляхом, на узвозі, веселоці, Рафаеля, у змозі.

Практичний блок

Провідмініяйте наступні слова: *міс, ампула, міністерство, фізика.*

Р. в. - кого? чого?

Д. в. - кому? чому?

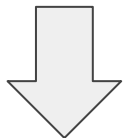
З. в. - кого? що?

О. в. - ким? чим?

М. в. - на кому? (у кому?) на чому? (у чому?)

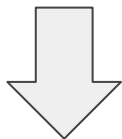
К. в. -

Відміни іменників

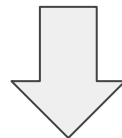
I

ж.р., ч.р. і сп.
р., які в Н.в.
одн. мають
закінчення -а (-
я): *голова,*
сирота,
Микола.

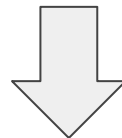
II

ч.р., які в Н.в. одн.
мають нульове
закінчення і -о:
ректор, завідувач,
батько; с.р. із
закінченнями -о, -е, -
а(-я), крім тих, у
яких при
відмінюванні є
суфікси -ат- (-ят-), -
ен-: *село, життя.*

III

ж.р. які в Н.в.
одн. мають
нульове
закінчення +
іменник *мати:*
радість,
незалежність,
ніч.

IV

с.р., у яких при
відмінюванні з'
являються
суфікси -ат- (-
ят-), -ен-: *теля,*
лоша, коліща,
ім'я

Практичний блок

Визначте, до якої з чотирьох відмін належать запропоновані іменники:

двір II календар II ягня IV свекруха I
матір III любов III велетень II сіль III гиря I
дівча IV ім'я IV убивця I кодекс II

Відмінювання іменників 11 в. ч. р.

Подумайте:

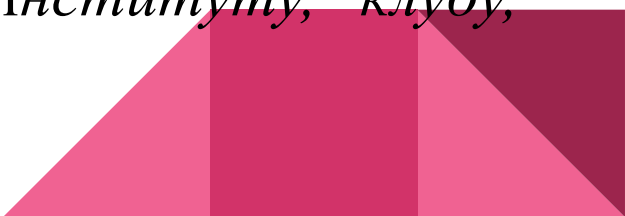
немає *стола* чи *столу*;
випало багато *сніга* чи *снігу*?;
лист *директору* чи
директорові підприємства?

У **родовому відмінку** однини закінчення **-а (-я)** мають:

- а) назви істот: *столяра, бригадира, лікаря, комара, жука*;
 - б) назви чітко окреслених предметів і понять: *трамвая, стола, олівця, носа, серпня, вівторка, атома, електрона*;
 - в) назви населених пунктів: *Житомира, Херсона, Конотопа, Острога, Лондона*, (**виняток**: *Кривого Рогу, Кам'яного Броду*);
 - г) назви річок під наголосом: *Дніпра, Ірпеня, Остра, Ужа*, (**але** не під наголосом: *Дону, Бугу, Інгулу, Дунаю*).
-

У *родовому відмінку* однини закінчення **-у (-ю)** мають іменники, що позначають:

- а) речовину, масу, матеріал: *асфальту, азоту, кисню, граніту, воску, піску*;
 - б) збірні поняття: *ансамблю, батальйону, гаю, капіталу, кодексу, колективу, тексту*;
 - в) назви кущових і трав'янистих рослин: *барвінку, бузку, щавлю*; назви сортів плодових дерев: *кальвілю, ренету*;
 - г) назви установ, закладів, організацій: *інституту, клубу, штабу, комітету*;
-

- г) переважна більшість слів із значенням місця, простору, тощо: *абзацу, байраку, валу, лиману, яру*; **але:** *горба, хутора*, а також зменшені форми на **-к:** *ліска, майданчика, ставка, ярка*;
- д) явища природи: *вітру, дощу, туману, жару, землетрусу*;
- е) назви почуттів: *болю, гніву, страху*;
- є) назви процесів, станів, властивостей, ознак, загальних і абстрактних понять: *бігу, галасу, грипу, експорту, звуку, кашлю, моменту*; **але:** *ривка, стрибка, стусана*;
- ж) терміни іншомовного походження: *імпульсу, синтезу, жанру, стилю*;
- з) назви ігор, танців: *баскетболу, вальсу*;

и) назви річок, озер, гір, островів, півостровів і т.д.:

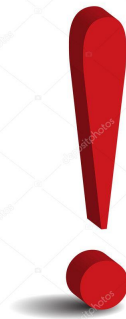
*Амуру, Дону, Балкаю, Алтаю, Афганістану,
Донбасу, Єгипту;*

і) назви будівель, споруд та їх частин: *вокзалу, заводу, даху* (але під наголосом маємо закінчення **-а (-я)**: *бліндажа, гаража, млина*); **-а (-я)** вживається також в іменниках-назвах архітектурних деталей: *карниза, портика*; подвійне закінчення: *моста і мосту, паркану і паркана, плота і плоту*.

акт - акта (документ), *акту* (дія);
Алжир - Алжира (місто), *Алжиру* (країна);
апарат - апарата (прилад), *апарату* (установа);
блок - блока (частина споруди, машини), *блоку* (об'єднання держав);
грифа (птах) - *грифу* (реквізит, документ);
елемент - елемента (конкретне), *елементу* (абстрактне);
камінь - каменя (шматок породи), *каменю* (матеріал);
листопада (місяць) *і листопаду* (опадання листя);
листа (писаний текст) *і листу* (збірне поняття);
рахунок - рахунка (документ), *рахунку* (дія);
термін - терміна (слово), *терміну* (строк);
фактор - фактора (маклер), *фактору* (чинник);
феномен - феномена (явище), *феномену* (людина).

У **давальному відмінку** однини іменники II відміни чоловічого роду мають закінчення **-ові, -еві, -єві**:
директорові, генералові, слюсареві, завідувачеві, коневі,, носієві;

Якщо особа називається кількома іменниками, то закінчення, щоб уникнути одноманітності, чергуються: *Ректорові Кривенку І. В., службовцеві Шевчуку.*

Практичний блок

Провідаміняйте наступні словосполучення:

пан Іван Сергійович, директор Петро Ігорович.

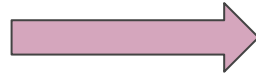

Р.в.	<i>пана Івана Сергійовича</i>
Д.в.	<i>пану Іванові Сергійовичу; панові Івану Сергійовичу</i>
З.в.	<i>пана Івана Сергійовича</i>
О.в.	<i>паном Іваном Сергійовичем</i>
М.в.	<i>у пана Івана Сергійовича</i>
К.в.	<i>пане Іване Сергійовичу</i>

<i>директора Петра Ігоровича</i>
<i>директору Петрові Ігоровичу; директорові Петру Ігоровичу</i>
<i>директора Петра Ігоровича</i>
<i>директором Петром Ігоровичем</i>
<i>у директора Петра Ігоровича</i>
<i>директоре Петре Ігоровичу</i>

Прізвища, їх відмінювання

Прізвище

Бідний

Городецька

Бажан

Домчин

Якимів

Федорів

Сивокінь

Жайворонок

Рева

Давиденко

Чулюк-Заграй

Ткаченко-Задніпровська

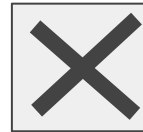
Май-Дніпрович

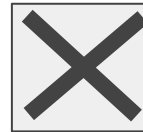
Яр-Кравченко

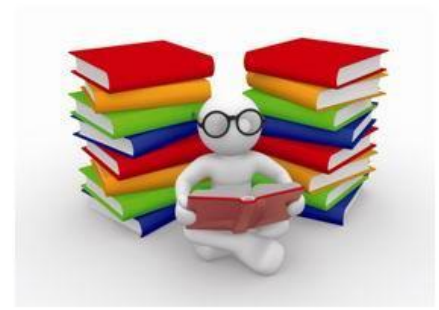
Савіних

Живаго

Практичний блок

Оберіть НЕправильний варіант, з-поміж запропонованих:

- а) *Ольги Волошин*
- б) *Мариною Куць*
- в) *Валерії Волошиної*
- г) *Петра Домчин*

✓

Оберіть правильний варіант, з-поміж запропонованих:

- а) *передати книгу Любов Гриців*
- б) *побачити Миколу Федоріва*
- в) *зустрітися з Петром Турчин*
- г) *дякуємо сім'ї Дячишин*

✓

Практичний блок

Виправте помилки у словосполученнях (зверніть увагу, що деякі словосполучення коригування не вимагають):

1. На час відпустки *М. І. Збанацької* виконувачем обов'язків призначено *В.С. Підкуй-Муху*. **Підкуймуху**
1. У *Лариси Петрівни Косач-Квітки* надзвичайно цікава біографія. **Вірно**
2. Запит відправлено на ім'я *О. І. Бондар-Пулюя*. **Бондаря-Пулюя; Бондар-Пулюй.**
3. На подружжя *Паливод* покладено величезні сподівання. **Вірно; можна Паливодів**
4. Причина відсутності у виборчих списках *Сергія Олександровича Костенка-Перебийніс* достеменно не відома. **Костенка-Перебийноса**
5. Кошовим отаманом призначено *Сергія Васильовича Бондаренко*. **Бондаренка**
6. Невимушена розмова з *Ольгою Бурлай* пройшла напрочуд швидко. **Вірно**

Імена по батькові

Чоловічі імена по батькові творяться додаванням до основ власних імен суфікса **-ович**:

Михайло - Михайлович, Василь - Васильович

Кілька чоловічих імен по батькові творяться за допомогою суфікса **-ич**: *Лука - Лукич (і Лукович), Сава - Савич (і Савович), Кузьма - Кузьмич (і Кузьмович), Хома - Хомич (і Хомович), Яків - Якович, Ілля - Ілліч.*

!!! *Микола - Миколайович (і рідко Миколович).*

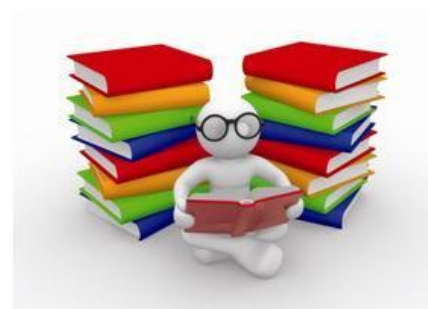

Жіночі імена по батькові творяться додаванням до основ власних імен суфікса - *івн(а), -ївна: Михайло - Михайлівна, Василь - Василівна*

З відхиленням від цього правила творяться лише такі імена по батькові: *Яків - Яківна* (випадає одне ів), *Григорій - Григорівна, Микола - Миколаївна* (і рідко *Миколівна*).

Практичний блок

Утворіть імена по батькові в жіночому та чоловічому роді від наступних імен:

Ігор	Ігорівна, Ігорович	Ілля,	Іллівна, Ілліч
Пилип	Пилипівна, Пилипович	Нікіта	Нікітівна, Нікітович
Кузьма	Кузьмівна, Кузьмович (Кузьмич)	Даніл	Данілівна, Данілович
Лукас	Лукасівна, Лукасович	Даніїл	Даніїлівна, Даніїлович
Устин	Устинівна, Устинович	Данило	Данилівна, Данилович
Аполлінарій	Аполлінаріївна, Аполлінарійович		
Валентин	Валентинівна, Валентинович		
Валент	Валентівна, Валентинівна		

Звертання

- у звертаннях, які складаються **з двох власних назв** або **із загальної назви та імені**, обидва слова мають форму кличного відмінка: *добродію Сергію, Ірино Богданівно*;
- у звертаннях, які складаються **із загальної назви й прізвища**, форму кличного відмінка має загальна назва, а прізвище вживається у формі називного відмінка: *добродійко Волошина, пане Максимчук*.
- у звертаннях, які складаються **із двох загальних назв**, форму кличного відмінка обов'язково має перше слово, а друге може вживатися у формі як називного, так і кличного відмінка: *пане службовцю (службовець)*.

Практичний блок

Граматично правильне звертання в рядку:

а) Шановний пане Микола!

б) Вельмишановна Валеріє Сергіївно!

в) Шановна пані Олена!

г) Вельмишановний пан лікар!

☐☒☐☐

Правопис складних іменників разом

1. *лісосплав, самохід;*
2. *чорнозем, білоцерківці;*
3. *верболіз, лісостеп; автострада, велотрек;*
4. *перекотиполе, горицвіт;*
5. *шестиденний, але 6-денний;*
6. *піваркуша, але пів'яблука, пів-Європи;*
7. *термогідродинаміка;*
8. *біосфера, мікробіолог.*

Травопис складних іменників через дефіс

1. *купівля-продаж, лікар-офтальмолог;*
 2. *екс-чемпіон, максі-довжина;*
 3. *норд-ост;*
 4. *вид-во, т-во, ін-т;*
 5. *радіо- й телеапаратура.*
-

Практичний блок

Погрупуйте складні іменники, користуючись засвоєними правилами: ✓ разом, ✗ через дефіс:

міді штани ☐

вербо ліз ☒

гідро станція ☒

метео залежність ☒

екс депутат ☐

макро біологія ☒

радіо передача ☒

стерео система ☒

учитель методист ☐

штабс капітан ☐

пів Європи ☐

міні футбол ☐

Практична частина

